

Катерина Полянська

кандидат філософських наук (Ph.D.), професор,
завідувач кафедри струнно-смичкових
інструментів,
Національна музична академія України імені
П. І. Чайковського

Kateryna Polianska

Ph.D. in Philosophy, Professor,
Head of the Department
of Bowed String Instruments,
Ukrainian National Tchaikovsky
Academy of Music

ekaterinapolianska@gmail.com orcid.org/0000-0001-6190-5979

**ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ КАФЕДРИ СТРУННО-СМИЧКОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ АКАДЕМІЇ УКРАЇНИ ІМЕНІ П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО**

**THE STAGES OF FORMATION OF THE DEPARTMENT OF BOWED STRING INSTRUMENTS
OF THE UKRAINIAN NATIONAL TCHAIKOVSKY ACADEMY OF MUSIC**

Анотація. Проаналізовано етапи становлення кафедри струнно-смичкових інструментів НМАУ ім. П. І. Чайковського. Наголошено на важливості спадкоємності поколінь, творчих і педагогічних досягнень у розвитку українського інструментального мистецтва. Окреслено основні віхи розвитку виконавських шкіл гри на струнно-смичкових інструментах, які упродовж ХХ століття потужно формувалися у лоні кафедри. Особливу увагу зосереджено на діяльності видатних постатей українського виконавства на струнно-смичкових інструментах, еволюції їхньої інструментальної творчості та науково-методичних концептів. Нині на кафедрі активно розробляються науково-методичні посібники вузькоспеціальної та педагогічної спрямованості, присвячені різним аспектам струнно-смичкового виконавства в умовах вищої професійної освіти. Водночас широку популярність має систематична концертна та виконавська діяльність студентів та викладачів кафедри.

Ключові слова: кафедра струнно-смичкових інструментів НМАУ ім. П. І. Чайковського, виконавство, віолончель, альт, контрабас, арфа, квартет.

Постановка проблеми. Досягнення кафедри струнно-смичкових інструментів Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського упродовж часу її існування дозволяють оцінити її діяльність як унікальне явище в історії української музичної освіти та національного виконавського мистецтва. Дослідження основних етапів становлення кафедри, їхня роль у розвитку художньої культури Києва та України на прикладі її видатних представників складає актуальність цієї розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукових досліджень, які розкривають специфіку розвитку кафедри струнно-смичкових інструментів НМАУ ім. П. І. Чайковського існує, на жаль, вкрай мало. Серед праць, що розкривають історичну динаміку явища, — дослідження В. Сумарокової [2; 3; 4; 5]. Деякі питання існування кафедри як потужної педагогічної та виконавської складової НМАУ ім. П. І. Чайковського розглянуто у колективних статтях ювілейних видань до 90- та 100-річчя НМАУ ім. П. І. Чайковського [1; 6]. Отже, коло проблем вітчизняного струнно-смичкового мистецтва має широкі перспективи для подальших наукових пошуків.

Комплексна аналітика етапів становлення кафедри, побудована на дослідженні педагогічної, ви-

конавської та науково-методичної компоненти, складає мету цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Кафедра струнно-смичкових інструментів Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського має давню і багату історію. З історичних джерел відомо, що відділ струнно-смичкових інструментів функціонував ще у Київському музичному училищі при Імператорському РМТ. Від часу перейменування у 1913 році Київського музичного училища на Київську консерваторію відділ струнно-смичкових інструментів почав діяти як невід'ємна ланка системи вищої музичної освіти того часу.

Упродовж 1913–1934 рр. відділ струнно-смичкових інструментів об'єднував викладачів скрипки, альту, віолончелі, контрабаса та арфи. У цей період тут працювали видатні педагоги, популярні тогочасні виконавці: у класі скрипки — Михайло Ерденко, Юліан Пуліковський, Самуїл Каспін; у класі квартету й скрипки — Давид Бертьє та Наум Скоморовський; у класі віолончелі — Фрідріх фон Мулерт, Семен Козолупов, Стефан Вільконський; у класі контрабаса — Федір Воячек; у класі арфи — Єлизавета Гільденберг.

Фундатором віолончельного класу Київської консерваторії був професор Фрідріх фон Мулерт

(1859–1924), який віддав педагогічній роботі 35 років життя. Закінчивши у 1886 році Петербурзьку консерваторію за класом віолончелі К. Давидова, він жив у Києві, брав участь у роботі відділення Російського музичного товариства, викладав у його музичному училищі (від 1913 року — вже в консерваторії), грав у квартеті, був концертмейстером групи віолончелей симфонічного оркестру. Як соліст Ф. В. Мулерт виступав у Києві, Москві, Петербурзі, Берліні, містах Прибалтійського краю. Він також відомий як автор трьох віолончельних концертів, п'єс, етюдів та вправ. Свій досвід Ф. В. Мулерт передав численним учням — М. Ямпольському, І. Козлову, Л. Березовському, З. Динову, Б. Сікорі та іншим.

Упродовж 1916–1920 рр. у Київській консерваторії викладав засновник радянської віолончельної школи, видатний виконавець Семен Козолупов (1884–1961). Його стиль вирізнявся віртуозністю і глибоким, повним, тембрально багатим звучанням. Під редакцією С. Козолупова вийшли друком багато творів для віолончелі композиторів епохи бароко, а також маловідомих російських авторів. Серед учнів С. Козолупова — Мстислав Ростропович, Святослав Кнушевицький, Федір Лузанов, Валентин Фейгін, Валентин Берлінський і багато інших видатних віолончелістів.

У період формування у Києві системи музичної освіти (кінець XIX — початок XX ст.) сольне виконавство на віолончелі стало популярним і поширеним. Майже всі педагоги, які вели класи в консерваторії, одночасно були солістами філармонії, учасниками квартетів, тріо та інших камерних ансамблів, що й досі залишається типовим для київської віолончельної школи. Це і перший професор класу віолончелі Київського музичного училища (згодом консерваторії) Ф. фон Мулерт, і його учень І. Козлов (перший виконавець відомої віолончельної сонати В. Косенка), і майбутній фундатор радянської віолончельної школи С. Козолупов, і С. Вільконський — незрівнянна віолончель «професорського тріо» консерваторії (Г. Беклемішев, Д. Бертъє, С. Вільконський), і професор Г. Пеккер.

Упродовж 1920–1950 рр. клас віолончелі очолювали: професор, заслужений артист України Стефан Вільконський (1870–1963), випускник Петербурзької консерваторії (клас О. Вержбиловича); професор Григорій Пеккер (1905–1983), вихованець Петроградської консерваторії (клас Є. Вольфа-Ізраеля); доцент Ізраїль Козлов (1888 — після 1960); учень Г. Пеккера Григорій Хохлов.

Ще з 1911 року у Київському музичному училищі РМТ існував клас арфи. З 1913 по 1919 рр. вже у Київській консерваторії арфу викладала солістка Київського оперного театру Агнеса Фалада-Шквор, а упродовж 1919–2021 рр. — Наталія Ренгартен, учениця К. А. Вальтер-Кюне, О. Серпкова та В. Аттла. Проте від 1922 року класу арфи в Київській консерваторії не існувало. Лише 1932 року він відновив свою роботу під керівництвом Єлизавети Гільденберг. Через два роки клас арфи очолив випускник Одеської консерваторії, учень В. Аттла Георгій Гаазе (1906–1971). З 1932 р. Г. Гаазе працював солістом оркестру Київської державної академічної української опери та симфонічного оркестру Київської філармонії. Виховав блискучу плеяду арфістів, серед

яких артистка оркестру Київської державної філармонії Л. Брамінська, а також Д. Зеднік, Е. Манзій та інші.

У становленні київської школи контрабаса значну роль відіграли чеські музиканти, вихованці Празької консерваторії: Федір Воячек (1857–1934) — перший професор, засновник класу контрабаса в Київській консерваторії, та Отокар Шпергль (1878–1955) — талановитий виконавець, який 30 років працював концертмейстером оркестру Київського театру опери та балету. Ці фахівці стали наставниками плеяди яскравих контрабасистів та стояли біля витоків відділу струнно-смичкових інструментів Київської державної консерваторії. Упродовж 1936–1954 рр., у передвоєнний та повоєнний час, на кафедрі струнно-смичкових інструментів викладав Соломон Херсонський — доцент (1947), автор численних перекладень для контрабаса, виконавець, організатор і учасник першого в СРСР ансамблю контрабасистів.

Вагомим внеском у формування струнно-смичкового відділу Київської консерваторії стала діяльність викладачів квартетного класу, які були активними учасниками камерних колективів, що значно пожвавлювали київське музичне життя у першій третині XX століття. З ініціативи видатного українського композитора Якова Степового у 1919 році при Київській філармонії утворився Перший державний квартет УСРР. Вагомий внесок у розвиток квартетного виконавства зробили також Квартет імені Жана-Батиста Вільйома, організований 1920 року, Квартет імені Петра Чайковського (рік заснування — 1924), Київський квартет (1926). У повоєнний період значною подією музичного життя України стало створення Квартету імені Миколи Лисенка (1951). Усі учасники цих колективів мали безпосереднє відношення до педагогічної діяльності у струнно-смичковому відділі, а згодом, від 1934 року — на кафедрі струнно-смичкових інструментів.

У 1934 році в консерваторії відбулися значні структурні зміни. Було утворено оркестровий факультет, який очолив відомий віолончеліст, професор Григорій Пеккер. У цей період відділ струнно-смичкових інструментів було перетворено на кафедру, яку очолив професор Давид Бертъє (1882–1950). Він був концертмейстером та диригентом Державного симфонічного оркестру імені Миколи Лисенка в Києві, часто виступав як з сольними концертами, так і у складі фортепіанного тріо з Г. Беклемішевим, С. Вільконським. Д. Бертъє був удостоєний почесного звання заслужений професор УРСР (1932), а також звання заслужений діяч мистецтв УРСР (1938). Упродовж 1934–1941 рр. був диригентом студентського оркестру Київської консерваторії. Поруч з ним у ці роки працювали скрипаль Яків Магазинер, віолончеліст Григорій Пеккер, контрабасист Отокар Шпергль та багато інших талановитих педагогів.

Виникнення консерваторії в Києві сприяло значному розвитку струнно-смичкового мистецтва в Україні. Саме тут у міжвоєнні часи зосередилися найкращі інструментально-виконавські сили. Особливостями кафедри струнно-смичкових інструментів консерваторії стала чутливість до прогресивних європейських тенденцій у розвитку му-

зичного мистецтва та асиміляція останніх у руслі національних традицій.

Трагічні події Другої світової війни не могли не позначитися на діяльності кафедри, проте неймовірними зусиллями вдалося зберегти її високопрофесійний склад. Відомо, що в евакуації у Свердловську педагоги кафедри активно продовжували освітній процес, часто давали концерти на підтримку фронту.

У червні 1944 року консерваторія повертається з евакуації. На той момент на кафедрі струнно-смічкових інструментів продовжують працювати віолончелісти Стефан Вільконський, Григорій Пеккер, Ізраїль Козлов, Григорій Хохлов, контрабасисти Отокар Шпергль та Соломон Херсонський, арфіст Георгій Гаазе, скрипалі І. Вакс, В. Гольдфельд, О. Старосельський, Н. Будовський та інші відомі виконавці.

У перші повоєнні роки кафедру струнно-смічкових інструментів очолив Віктор Гольдфельд (1893/94–1982). За його керування (1944–1958) було прийнято рішення про відокремлення дисципліни квартету від дисципліни камерного ансамблю (1946). Квартет стає окремим предметом на кафедрі. На той час квартетне мистецтво було досить популярним. Проте партії альту зазвичай виконували скрипалі. Це було пов'язано передовсім з тим, що клас альту був відсутнім у структурі тогочасних вищих музичних навчальних закладів. Тож у Київській державній консерваторії скрипалі Самуїл Каспін, Олександр Старосельський, Наум Будовський виховували, як виняток, і майбутніх альтистів. Окремі студенти-альтисти навчалися у професора Віктора Марковича Гольдфельда, який у 1944–1958 роках був керівником кафедри струнно-смічкових інструментів.

Упродовж 1946–1950 рр. в Київській консерваторії починає викладати Ісак Вакс, і саме він створює клас альту (про це митець зазначає у своїй автобіографії). Окрім викладацької і виконавської діяльності, заслужений артист УРСР (1947) І. Вакс також займався написанням і перекладенням для альту багатьох скрипкових творів: етюдів, варіацій, каденцій до концертів Й. Гайдна та В. А. Моцарта. Серед його учнів — С. Кочарян (професор Харківської консерваторії), Є. Лобуренко, Л. Бильчинський (багато років вів клас квартету в НМАУ ім. П. І. Чайковського, а від 2000-го він — викладач по класу альту, корифей української звукорежисури, має багато послідовників у цій галузі) та ін.

У цей же період на кафедрі також працював доцент Олександр Старосельський — друга скрипка у Державному квартеті ім. Ж. Б. Вільома (існував у 1920–1951 рр.). Від 1946 року О. Старосельський керував квартетним класом і паралельно займався зі студентами по класах скрипки й альту. Серед його вихованців: Роман Кофман, Борис Кльоппов, Віталій Боровик та багато інших талановитих інструменталістів.

Від 1948 року на кафедрі струнно-смічкових інструментів починає викладати віолончеліст Григорій Хохлов (працював до 1955 р.). Його клас закінчив такий відомий в майбутньому віолончеліст та педагог, як Ю. Полянський. У подальшому Г. Хохлов увійшов до складу професорсько-викладацького колективу Донецької державної консерваторії ім. С. С. Прокоф'єва.

1949 року на викладацьку роботу до кафедри струнно-смічкових інструментів був запрошений Богуслав Сойка (1922–2014). Фундатор контрабасової школи України другої половини ХХ століття, Б. Сойка походив з родини уславленого контрабасиста О. Шпергля, а також був його учнем. Упродовж 65 років (1949–2014) він очолював клас контрабаса. Педагог постійно удосконалював методику викладання на цьому інструменті, а як автор численних перекладень для контрабаса та у співпраці з багатьма українськими композиторами він істотно збагатив репертуар контрабасистів. Яскравий сольний виконавець, ансамбліст, оркестрант, багаторічний концертмейстер групи контрабасів Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка, він часто був першовиконавцем творів для контрабаса. Виконавська та педагогічна робота Б. Сойки отримала міжнародне визнання. За роки педагогічної діяльності він виховав понад 100 музикантів, серед яких лауреати всеукраїнських та міжнародних конкурсів, концертмейстери провідних оркестрових колективів, а також талановиті викладачі.

1950-ті. У 1950-х роках кафедра струнно-смічкових інструментів Київської консерваторії поповнилася плеядою талановитих митців. Важливою подією консерваторського життя стало відкриття у жовтні 1951 року класу альту, в якому розпочав свою педагогічну роботу аспірант В. Гольдфельда Зенон Дашак. Заслужений діяч мистецтв України (1970), кандидат мистецтвознавства (1955), професор (1971) З. Дашак став фундатором школи альту в Україні. Серед його учнів — Юрій Холодов (лауреат Міжнародного конкурсу квартетів у Будапешті, 1963 р.); Анатолій Венжега (дипломант Всесоюзного конкурсу альтистів у Ленінграді, 1963 р.); Дмитро Гаврилець — професор НМАУ ім. П. І. Чайковського, кандидат мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України; Броніслав Щуцький — доцент НМА, концертмейстер групи альтів оркестру Національної опери України; Юрій Золотаренко — артист оркестру Національної опери та інші відомі митці.

Від 1953 року на кафедрі починає працювати викладач класу арфи Елеонора Манзій, яка упродовж 30 років передавала свою майстерність студентам. Серед її вихованців — Н. Малій, О. Ситник, Н. Главацька, Д. Корчинська та інші.

Упродовж 1956–1962 рр. очільником кафедри струнно-смічкових інструментів був професор Герман Васильєв (1905–1983). Він закінчив Московську консерваторію у 1930 р. у класі віолончелі С. Козолупова. За спогадами музикантів-сучасників, Г. Васильєв володів унікальною віолончельною школою, яку натхненно передавав своїм учням. У 1962 році його було запрошено на посаду ректора Далекосхідного педагогічного інституту мистецтв.

Від 1958 до 1978 року клас квартету очолював обдарований музикант, досвідчений педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР, професор Павло Макаренко (1915–1995). Серед численних випускників його класу — відомі українські виконавці та педагоги: В. Пантелєєв, Л. Стівбун, О. Панов, С. Кулаков, В. Бродський, В. Козін, Є. Висоцький та інші.

Учень П. Макаренка Роман Гураль (1923–1989) 1951 року розпочав свою діяльність у складі струнного квартету Київської філармонії (в майбутньо-

му — Квартет імені М. В. Лисенка). Відтоді ж він став ілюстратором у квартетному класі. Від 1967 до 1989 рр. Р. Гураль викладав квартет і упродовж своєї педагогічної діяльності виховав понад 75 музикантів. У 1983 році педагог почав працювати над фундаментальним методичним циклом «Струнний квартет як навчальний предмет» та, на жаль, не встиг закінчити цю роботу. Серед його вихованців — відомі українські музиканти С. Шот, В. Литвин, В. Кулікова, С. Митрофанов та ін.

1960-ті. Діяльність кафедри 1960-х років позначена впливом традицій Московської консерваторії. Від 1965 року на кафедрі починають працювати альтисти Борис Палшков та Ілля Дикань, випускники відомого педагога і виконавця Є. Страхова. Внесок Б. Палшкова у розвиток альтового виконавства в Україні є досить вагомим. Він є автором численних теоретичних і навчально-методичних праць, серед яких «Особливості звуковидобування та інтонування на альті» (1982), «Шляхи підготовки до оркестрової діяльності у спеціальному класі альтя» (збірка «Питання музичної педагогіки», 1987). Окрім того, Б. Палшков здійснив переклад з німецької праці Ф. Кюхлера «Техніка ведення смичка на скрипці», за його редакцією вийшли друком шість збірок педагогічного репертуару «Альбом учня-альтиста», а також мініатюри для альтя і фортепіано Г. Ляшенка та спеціальна редакція Концерту для альтя з оркестром «Шванендреєр» П. Гіндеміта (перше видання в Україні). Б. Палшков робив спроби і у композиторській царині. Йому належать такі авторські опуси, як «Оркестрові труднощі для альтя і 14 підготовчих каприсів до них», дві п'єси для альтя — «Пісня» та «Потічок», каденції до концертів К. Стаміца, К. Цельтера, І. Хандошкіна, А. Ролла. Серед учнів Б. Палшкова — Р. Денисюк, С. Романський, Ю. Третяк, В. Кадурін, О. Титаренко, Я. Венгер (усі — артисти оркестру Національної опери України), А. Гребенюк — викладач Київської муніципальної академії музики ім. Р. М. Глієра, Р. Куц (грав у Київському камерному оркестрі, нині працює у Португалії) та інші.

Від 1960-х на кафедрі струнно-смичкових інструментів почали працювати музиканти-віолончелісти нової формації, випускники Московської і Київської консерваторій, виконавська манера яких відображала тогочасні прогресивні тенденції. Це засновник національної віолончельної школи професор Вадим Червов (1930–2000); кандидат мистецтвознавства, професор Юрій Полянський (1925–1993); заслужена артистка України, народна артистка Росії, професор Марія Чайковська (нині завідувачка кафедри віолончелі і контрабаса Московської консерваторії).

Яскравою є виконавська, викладацька та науково-методична діяльність багаторічного завідувача кафедри (1965–2000) В. Червова. Вона почалася зі звання лауреата на Міжнародному конкурсі віолончелістів (друга премія) в рамках III Всесвітнього фестивалю молоді й студентів у Берліні 1951 року. Після закінчення Московської консерваторії (клас проф. Г. Козолупової) та аспірантури (клас проф. М. Ростроповича) В. Червова було командировано як викладача віолончелі до Пекінської консерваторії (КНР). Проте згодом, на запрошення керівництва Київської консерваторії, у 1958 році він почав ви-

кладати на кафедрі струнно-смичкових інструментів, поєднуючи педагогічну й виконавську діяльність як соліст філармонії. Відтоді упродовж 42 років його діяльність була тісно пов'язана з музичним життям України. Заслужений артист України, лауреат премії імені Миколи Лисенка професор В. Червов виховав понад 50 студентів та 11 аспірантів, 7 з яких згодом удостоєні почесного звання заслужених артистів України і Росії. Серед його учнів — соліст оркестру Большого театру Росії В. Якименко, соліст оркестру Національної опери України В. Потапов, віолончеліст Квартету ім. М. В. Лисенка В. Гайдук, солістка Національного будинку органної і камерної музики України, доцент НМАУ ім. П. І. Чайковського Г. Нужа, солістка Національного ансамблю солістів «Київська камерата» Л. Хомліченко, а також Ю. Пантелєв (Австрія), В. Шевель (Франція), С. Репік, С. Фрідман, В. Пантелєв (всі троє працюють у США) та інші. Сьогодні його учні посідають провідні місця у кращих мистецьких колективах України та за її кордоном.

Методика навчального процесу, яку розробив та впроваджував професор В. Червов, до сьогодні не втрачає своєї актуальності. Його систематично запрошували до участі у міжнародних семінарах, майстер-класах, зокрема у Веймарі, Лейпцизі, Пекіні, Руані тощо. Завдяки активній співпраці митця з українськими композиторами репертуар віолончелістів значно збагатився. В. Червов був першим виконавцем більш ніж 60 творів українських композиторів різножанрового спрямування.

Велетом з невичерпного енергією був Юрій Полянський — випускник Київської консерваторії класів С. Вільконського та Г. Хохлова. Від 1958 року Ю. Полянський почав працювати у КССМШ ім. М. В. Лисенка, а у 1963 році його запрошують викладати на кафедрі струнно-смичкових інструментів Київської консерваторії, де він пропрацював 30 років.

Ю. Полянський був одним з найвідоміших педагогів-методистів України, автором нової дидактичної системи виховання віолончелістів, що базувалася на ідеї «випереджаючого» навчання та сприяла розвитку творчої особистості майбутніх митців. Він є автором численних наукових, методичних праць, підручників, автором та редактором збірок педагогічного репертуару віолончеліста. 1972 року він захистив дисертацію «Теоретичні основи підготовчого періоду навчання скрипалів та віолончелістів» і здобув науковий ступінь кандидата мистецтвознавства. Кульмінацією науково-методичної і педагогічної діяльності Ю. Полянського стала організація унікальної для тогочасних мистецьких вишів кафедри наукових основ музичної освіти (НОМО), яку він і очолив 1979 року. Він став розробником комплексного методу виховання та навчання музикантів аспектам художнього мислення на основі АМД (алгоритмізованої моделі дисципліни). Ю. Полянський зростив плеяду музикантів, послідовників свого педагогічного методу. 1986 року йому було присвоєне вчене звання професора. До складу новоствореної Ю. Полянським кафедри увійшли провідні музиканти й науковці теоретичних та спеціалізованих кафедр консерваторії.

На кафедрі НОМО почала свою викладацьку та наукову діяльність Віра Сумарокова, відома українська вчена, яка левову частку своїх пошуків

присвятила дослідженню українського та світового інструментального виконавства. Нині В. Сумаркова викладає для студентів кафедри теоретичні та історичні навчальні дисципліни, пов'язані з виконавством на струнно-смичкових інструментах.

Марія Чайковська, українська віолончелистка зі світовим ім'ям, віддала кафедрі струнно-смичкових інструментів Київської консерваторії 10 років творчого життя (1969–1979). Початкову музичну освіту вона здобула у Львові у класах віолончелі К. Чайковського та Е. Шпіцера, згодом закінчила Московську консерваторію та асистентуру-стажування у класі всесвітньовідомого віолончелиста М. Ростроповича. Вона є лауреатом та дипломантом найпрестижніших віолончельних конкурсів. Зокрема, дипломанткою Міжнародного конкурсу ім. П. І. Чайковського (Москва, 1966), лауреаткою другої премії Всесоюзного конкурсу молодих виконавців (Москва, 1966), лауреаткою першої премії Міжнародного конкурсу віолончелістів ім. П. Казальса (Будапешт, 1968). Заслужена артистка УРСР (1969) Марія Чайковська інтенсивно працювала як педагог у Київській консерваторії і багато концертувала як солістка Укрконцерту. Виховала багато лауреатів міжнародних конкурсів, зокрема Зенона Залицяйла, дипломанта V Міжнародного музичного конкурсу ім. П. І. Чайковського в Москві (1975).

1965 року на кафедрі струнно-смичкових інструментів було запрошено вихованця Київської консерваторії альтиста Євгенія Лобуренка (1928–1997), учня класів І. Вакса та С. Каспіна. У його класі сформувалися такі відомі альтисти, як Віктор Барбанов, Володимир Петряков, Світлана Ковальчук, Валентина Лісовенко та багато інших. Паралельно упродовж 1964–1988 рр. він працював у Міністерстві культури УРСР, де обіймав низку високих посад, у тому числі — помічника міністра культури. Велику увагу заслужений діяч мистецтв України (1988) професор (1993) Є. Лобуренко приділяв науково-методичній роботі. Як упорядником і редактором ним було підготовано до друку 8 випусків збірник «Скрипкові ансамблі (для двох скрипок)», у журналі «Музика» і в газетах часто друкувалися його статті, присвячені проблемам музичної освіти в Україні та діяльності українських митців.

У 1968 році викладацьку роботу на кафедрі струнно-смичкових інструментів розпочинає Анатолій Венжега (1944–1981). У 1962 році він закінчив Дніпропетровське музичне училище і вступив до Київської консерваторії, де спочатку навчався як скрипаль, а згодом — як альтист у класі професора З. Дашака. У 1963 році молодий виконавець став дипломантом Всесоюзного конкурсу альтистів. Упродовж 1965–1967 рр. А. Венжега навчався в аспірантурі при Московській консерваторії у професора В. Борисовського, після закінчення якої він повертається до Києва, де працює концертмейстером групи альтів Державного симфонічного оркестру України, а також викладачем Київської середньої спеціальної музичної школи ім. М. В. Лисенка. У 1969 році А. Венжега здобув лауреатство на Республіканському конкурсі молодих виконавців. Йому належить перший у СРСР запис сольної музики для альту: велика вінілова платівка з шедеврами альтової класики була випущена фірмою «Мелодія» у 1978 році.

Структурні зміни на кафедрі струнно-смичкових інструментів відбулися у 1969 році, коли було утворено кафедру скрипки. Відтоді у складі кафедри функціонують класи альту, віолончелі, контрабаса, арфи та квартету.

1970-ті. Упродовж 1970–1979 рр. на кафедрі струнно-смичкових інструментів поруч з Богусловом Соєюкою працювала викладачем по класу контрабаса Ванда Царук, онука засновника київської школи контрабаса Отокара Шпергеля. В. Царук закінчила Київську консерваторію у класі Б. Сойки у 1961 році. Довгий час вона працювала артисткою симфонічного оркестру Оперної студії при Київській консерваторії, від 1965-го — заступником концертмейстера групи контрабасів Заслуженого симфонічного оркестру Держтелерадіо України.

Від 1977 року на кафедрі починає викладати альт відомий в Україні виконавець Сергій Кулаков. У 1976 році С. Кулаков став лауреатом Національного конкурсу альтистів у Львові. Він постійно бере участь у філармонійних вечорах, концертах у Національному будинку органної та камерної музики, Будинку вчених НАН України та інших залах. Митцем записано багато творів для альту у фонд Українського радіо (понад 600 хв.), а також декілька компакт-дисків, зокрема 6 сюїт для віолончелі соло Й. С. Баха (у перекладенні для альту) тощо. У 1993 році альтистові було присвоєно вчене звання доцента. Свій виконавський досвід С. Кулаков узагальнив у кандидатській дисертації «Особливості інтерпретації альтової версії 6 віолончельних сюїт Й. С. Баха», яку захистив у Києві в 2000 році. С. Кулаков — автор численних науково-методичних праць, зокрема «Методики виховання альтиста» (1993), Програми спеціального класу альту для вищих навчальних закладів України (1996), праці «Й. С. Бах. 6 сюїт для віолончелі соло. Транскрипція для альту» (2003) та інших робіт. Серед учнів С. Кулакова — А. Погорелов (лауреат Республіканського конкурсу ім. М. В. Лисенка, нині концертмейстер групи альтів Національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України), М. Бакеев (закінчив асистентуру-стажування, лауреат Міжнародного конкурсу ім. Л. Вейнера в Угорщині, помічник концертмейстера групи альтів симфонічного оркестру Національної філармонії України), І. Горпенко (закінчив асистентуру-стажування, артист камерного оркестру Національного будинку органної та камерної музики), Г. Кузьменко (артистка Національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України), Г. Аветова (артистка Національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України, працювала за кордоном), Л. Тимошенко (помічник концертмейстера групи альтів оркестру City Opera of Vancouver у Канаді), Р. Скрипка (працює за кордоном) тощо. Загалом понад 60 випускників консерваторії гідно представляють альтову школу С. Кулакова в Україні та за її межами.

Альтистка Жанна Ляшенко представляє школу Павла Макаренка львівського періоду. Переїхавши з сім'єю до Києва, від 1968 року почала працювати ілюстратором на кафедрах камерного ансамблю та струнно-смичкових інструментів. Упродовж 1977–2013 рр. була викладачем квартетного класу. Дала путівку у творче життя понад 100 квартетним ансамблям.

1980-ті. Від 1981 року клас альту у НМАУ ім. П. І. Чайковського викладає в. о. професора, доцент (2021) Броніслав Щуцький. Упродовж 1960–1969 рр. він навчався у класі альту у професорів З. Дашака та Б. Палшкова, паралельно, від 1963-го до 1969 р., працюючи концертмейстером групи альтів Київського камерного оркестру (під орудою диригента А. Г. Шароєва). Після закінчення навчання Б. Щуцький працював в оркестрі Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України ім. Павла Вірського (1969–1976 рр.), а упродовж 1995–1997 рр. — у Національному камерному ансамблі «Київські солісти». Понад 46 років творчого життя Б. Щуцький віддав симфонічному оркестру Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка, де від 1976 р. працював на посаді першого концертмейстера групи альтів. Він є єдиним в Україні виконавцем, котрий володіє грою на старовинному інструменті віоль д'амур, на якій музикант виконував численні соло в оркестрі у театральних виставах, а також у концертах камерної музики на престижних сценах України та світу. Б. Щуцький є яскравим представником «романтичного» напрямку у сучасному альтовому виконавстві та педагогіці. У 2021 році народний артист України (2017) Броніслав Щуцький став почесним професором London Performing Academy of Music. Він був неодноразовим членом журі конкурсів молодих виконавців та музичних фестивалів, проводив майстер-класи у Південній Кореї, має численні фондові записи на Українському радіо та телебаченні.

Вихованці Б. Щуцького працюють у найкращих оркестрах України та зарубіжжя, викладають у музичних закладах Києва та за кордоном (Польща, Німеччина, Бельгія, США, Венесуела, В'єтнам). Серед випускників його класу: І. Бутрій — лауреат міжнародного конкурсу, артистка симфонічного оркестру Національної опери України, В. Салтанова (Доскач) — артистка симфонічного оркестру Національної опери України, С. Лур'є — артистка симфонічного оркестру Оперної студії НМАУ ім. П. І. Чайковського, В. Федоришин — професор, доктор педагогічних наук НПУ ім. М. П. Драгоманова, П. Голубовський — артист Оркестру Польського радіо у Варшаві, І. Ковпак — артистка Заслуженого симфонічного оркестру Національної радіокомпанії України, Р. Борковський — концертмейстер групи альтів Львівського національного театру опери і балету, І. Борисов (працює у Німеччині).

Від 1987 року на кафедрі струнно-смичкових інструментів почав працювати Дмитро Гаврилець. У 1983 р. він закінчив Львівську державну консерваторію імені М. Лисенка (клас професора З. Дашака), асистентуру-стажування у Московській державній консерваторії імені П. І. Чайковського (1987 р., клас професора Ф. Дружиніна). Упродовж 1992–1997 рр. Д. Гаврилець працював другим концертмейстером групи альтів Національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України. Від 2006 до 2020 рр. він обіймав посаду завідувача кафедри струнно-смичкових інструментів НМАУ ім. П. І. Чайковського. У 2012 р. Д. Гаврилець успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства на тему «Європейський альтовий концерт: генезис, еволюція, жанрові моделі».

Як пропагандист сучасної української альтової музики Д. Гаврилець брав участь у міжнародних музичних фестивалях «Київ Музик Фест», «Музичні прем'єри сезону», «Форум музики молодих», «Композитори українського зарубіжжя». Він є першовиконавцем низки творів для альту сучасних українських композиторів, зокрема Диптиха для альту і камерного оркестру А. Яковчука, концертів для альту з оркестром Є. Станковича та Г. Гаврилець, п'єси «Сон атоме» для альту і симфонічного оркестру Г. Ляшенка, сонат для альту і фортепіано В. Загорцева, В. Степурка, Г. Гаврилець, А. Левковича, Дж. Фіали, Б. Фроляк тощо. З концертами української музики він виступав у Єревані, Москві, Парижі, здійснив низку фондових записів на Українському радіо та телебаченні.

Заслужений діяч мистецтв України (2001), професор Д. Гаврилець (2011) виховав понад 40 випускників, які працюють у найкращих мистецьких колективах і музичних навчальних закладах України та за її межами. Під його керівництвом асистентуру-стажування на кафедрі струнно-смичкових інструментів закінчили 14 альтистів, з яких троє працюють на кафедрі. Лауреатами і дипломантами всеукраїнських та міжнародних конкурсів стали 12 вихованців його класу. Серед учнів — О. Лагоша, концертмейстер групи альтів Національного камерного ансамблю «Київські солісти», старший викладач, в. о. доцента кафедри струнно-смичкових інструментів НМАУ ім. П. І. Чайковського; А. Тучапець, заслужений артист України, лауреат премії ім. Л. М. Ревуцького, соліст Національного ансамблю солістів «Київська камерата»; В. Васильків, соліст оркестру Національної опери України; О. Дарбінь, солістка Національного камерного ансамблю «Київські солісти»; Ж. Антонюк, концертмейстер групи альтів A Orquestra de Câmara de Cascais e Oeiras (Португалія); І. Онецак, концертмейстер групи альтів Cairo Opera Orchestra (Єгипет); М. Іванов, заступник концертмейстера групи альтів Заслуженого симфонічного оркестру Держтелерадіо України; А. Городецький, концертмейстер групи альтів Національного президентського оркестру, в. о. доцента кафедри струнно-смичкових інструментів НМАУ ім. П. І. Чайковського; У. Вербовацька, заступник концертмейстера групи альтів Національного президентського оркестру; Н. Кулеба (Оніщук), концертмейстер групи альтів Академічного симфонічного оркестру Національної філармонії України; Л. Ключинський, концертмейстер групи альтів оркестру Київського муніципального академічного театру опери та балету для дітей і юнацтва.

Важливий етап функціонування класу арфи у Київській консерваторії пов'язаний з іменем народної артистки України (2008) Наталії Ізмайлової. Вона є представницею арфової школи, яку сформували А. Цабель та його послідовники. Її першим і єдиним вчителем була мати — Лідія Гордзевич, учениця М. Амосова, наставником якого, в свою чергу, був А. Цабель. Упродовж 1983–1989 рр. Н. Ізмайлова працювала викладачем класу арфи у Київській державній консерваторії. Серед її випускниць — Х. Мюллерова (солістка Симфонічного оркестру Чеського радіо), В. Голікова, Т. Заріцька та ін. Н. Ізмайловою здійснено записи до фонду Українського радіо та для фірми «Мелодія». Багато сучас-

них українських композиторів написали твори для арфи з присвятою Н. Измайловій, зокрема Г. Ляшенко (Концерт і п'єси для арфи соло), Ю. Іщенко (Квінтет з арфою, Концерт для арфи і чембало, Соната для арфи соло), В. Губа (Дует для скрипки і арфи); Є. Станкович (п'єси) тощо.

У 1984 році на кафедрі струнно-смичкових інструментів на посаду викладача квартетного класу було запрошено Леонтія Краснощока (1924–1996) — видатного віолончеліста, вихованця Г. Пеккера, лауреата Державної премії імені Т. Шевченка, заслуженого артиста УРСР. Після закінчення Київської консерваторії він працював у складі струнного квартету (від 1962-го — Квартет ім. М. В. Лисенка). Серед випускників Леонтія Краснощока — відомі українські музиканти В. Борисов, І. Кучер, О. Лагоша, І. Бутрій, Г. Нужа та багато інших.

Упродовж 1981–1987 рр. на кафедрі струнно-смичкових інструментів працював відомий контрабасист Володимир Беляков (1930–1996). У 1954 році він закінчив Київську консерваторію по класу контрабаса С. Херсонського, у 1966-му — аспірантуру диригентсько-симфонічного відділення Київської консерваторії (керівник М. Канерштейн). У видавництві «Музична Україна» за редакцією В. Белякова побачили світ дев'ять збірок «Альбом контрабасиста». Разом з композитором Я. Лапинським він здійснив редакцію його Концерту для контрабаса та камерного оркестру. В. Беляков також займався науково-дослідницькою роботою, співпрацював як музикознавець і краєзнавець із газетою «Культура і життя» та іншими ЗМІ.

У цей же період на кафедрі працював відомий контрабасист Віктор Майборода, який зростив цілу плеяду високопрофесійних виконавців. Його перекладення музичних творів українських композиторів для виконання на контрабасі використано у збірниках «Альбом контрабасиста» видавництва «Музична Україна».

1990-ті. У 1990-х роках на кафедрі зосередилися фахівці різних поколінь. Клас віолончелі викладав доцент Віктор Сазикін (1923–2012) — заслужений артист України (1993), випускник Московської консерваторії по класу віолончелі С. Козолупова. У своїй педагогічній діяльності В. Сазикін послідовно реалізовував фундаментальні принципи виконавчої школи свого легендарного наставника. Сам В. Сазикін також володів унікальним звуковидобуванням, його гра вирізнялася тембральним різноманіттям. Понад 30 років В. Сазикін працював в оркестрі Національної опери України, з них 15 — другим концертмейстером. У 1991 році на запрошення завідувача кафедри В. Червова він почав викладацьку діяльність на посаді доцента. Серед його студентів — лауреати міжнародних конкурсів Л. Баранова, Л. Кривошеї, О. Пірієв. В. Сазикін був членом Асоціації майстрів-художників струнно-смичкових інструментів України. Ним було створено понад 50 віолончелей та альтів.

Олена Червова, в. о. професора кафедри струнно-смичкових інструментів, працює на ній від 1993 року. Початкову музичну освіту вона здобула у Харкові в класі Г. Авер'янова, а вищу освіту у Харківському державному інституті мистецтв у класі О. Щелкановцевої. О. Червова є авторкою навчальних посібників, статей, програм з фаху для

спеціальних музичних шкіл-десятирічок. Серед публікацій О. Червової — два випуски навчально-методичного посібника «Навчання віолончеліста: методика, техніка, завдання» для вищих навчальних закладів; збірник науково-методичних праць «Нариси з віолончельного виконавства»; навчально-методичний посібник «Старовинна музика. Музичний матеріал для розвитку творчого мислення»; статті у періодичних науково-фахових виданнях. Написана та видана нею книга «Вадим Сергійович Червов. “Вклонитися пам'яті...”» (2012) є даниною пам'яті вчителю, чоловіку та другу.

За роки роботи О. Червова виховала багато професійних віолончелістів-виконавців, оркестрантів тощо. Її учні Катерина Даниленко (Полянська) та Юрій Погорельцький у різні роки стали лауреатами Міжнародного конкурсу ім. М. В. Лисенка. Багато студентів О. Червової продовжили своє навчання у музичних вишах Європи та Америки. Від 1995-го по теперішній час О. Червова працює також викладачем віолончелі у Київському державному музичному ліцеї імені М. В. Лисенка, де упродовж 1995–2021 рр. очолювала відділ струнно-смичкових інструментів. Як провідний методист віолончельної школи України вона часто проводить майстер-класи, її постійно запрошують до складів журі міжнародних та всеукраїнських конкурсів. За вагомий внесок у розвиток мистецтва О. Червову нагороджено почесними відзнаками НМАУ ім. П. І. Чайковського — медаллю та орденом «За видатні досягнення у музичному мистецтві» (2019).

Від 1994 року на кафедрі струнно-смичкових інструментів починає працювати Іван Кучер. Він закінчив Київську консерваторію у видатного педагога Ю. Полянського, а далі продовжив навчання в асистентурі-стажуванні у класі В. Червова. Після смерті В. Червова народний артист України (2012) професор І. Кучер упродовж 2000–2006 рр. очолював кафедру. Як учасник Квартету імені М. В. Лисенка І. Кучер активно концертує в Україні й за її межами.

Упродовж 1990–1993 рр. у НМАУ ім. П. І. Чайковського працював Ігор Квач (1961–1993). У 1985 році він закінчив Київську консерваторію у класі контрабаса Б. Сойки. Брав участь у трьох всесоюзних конкурсах контрабасистів (1980, 1984 та 1988 рр.). І. Квач — учасник фестивалів української музики, зокрема «Київ Музик Феста», де вперше виконав Концерт для контрабаса з оркестром Г. Ляшенка. Цей знаковий для української музики твір великої форми для контрабаса він виконував тричі: у Дніпропетровську та двічі у Києві, а також здійснив його запис до художнього фонду Українського радіо. І. Квач — дипломант Всесоюзного конкурсу контрабасистів (Петрозаводськ, 1984). Викладацьку діяльність у консерваторії він поєднував з основною роботою у симфонічному оркестрі Київського театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка.

Контрабасист Сергій Білоусов — нащадок великої родинної династії контрабасистів, засновників київської контрабасової школи Отокара та В'ячеслава Шперглів, Богуслава Сойки, Ванди Царук — закінчив Київську державну консерваторію (1990) у класі професора Б. Сойки. Ще студентом він брав участь у Всесоюзному конкурсі контрабасистів (м. Хмельницький, 1988). Педагогічну роботу на ка-

федрі струнно-смичкових інструментів С. Білоусов розпочав у 1994 році. У 1999–2004 рр. також викладав у КССМШ ім. М. В. Лисенка (нині — Київський державний музичний ліцей ім. М. В. Лисенка). Як педагог класу контрабаса він постійно удосконалює методичну роботу, спираючись на традиції української контрабасової школи та надбання попередніх поколінь. Він виховав багато музикантів, які працюють у провідних оркестрах в Україні та за її межами. С. Білоусов має значний досвід роботи в кращих оркестрах Києва, зокрема у симфонічному оркестрі Оперної студії консерваторії, Симфонічному оркестрі Українського радіо, Національному заслуженому академічному симфонічному оркестрі України. Від 1990-го і дотепер він працює артистом симфонічного оркестру Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка.

Ганна Нужа, учениця В. Червова, працювала на кафедрі у 1997–2021 роках на посаді доцента. Заслужена артистка України (1997) Г. Нужа є лауреатом багатьох міжнародних та всесоюзних конкурсів і фестивалів, зокрема Міжнародного конкурсу камерної музики Music World (I премія, 2002, Італія), Міжнародного фестивалю пам'яті В. і Р. Горовиців (I премія, 1994, Україна), Міжнародного конкурсу віолончелістів ім. М. В. Лисенка (I премія, 1992, Україна), Всесоюзного конкурсу студентських квартетів (III премія, 1989, Росія). Г. Нужа навчалася у Міжнародній «Моцарт-академії» (Краків, Польща, 1994–1995) у відомих викладачів R. Filippini, C. Poppen, Dario da Rosa, A. Lonquich, A. Satz, B. Pergamenschikov. Серед її учнів — лауреати всеукраїнських та міжнародних музичних конкурсів А. Страшнов-Пирський, С. Казаков, І. Ковальчук, І. Шиманська, А. Олійник, М. Новикова, М. Яковенко. Вона є керівником Камерного ансамблю «Київ» Національного будинку органної та камерної музики, здійснила низку записів у фонди Українського радіо та на компакт-диски.

Віолончелістка Вікторія Кулікова викладає на кафедрі струнно-смичкових інструментів з 2000 року. Учениця Юрія Полянського, вона є палкою прибічницею його методичного доробку. Від 2020 року вона також завідує струнним відділом Київського державного музичного ліцею ім. М. В. Лисенка. Понад двадцять років В. Кулікова співпрацює з громадською організацією «ESTA Україна» (Європейська асоціація викладачів-струнників), часто виступає доповідачем на міжнародних та всеукраїнських науково-теоретичних конференціях. Є автором численних публікацій, які присвячені актуальним проблемам музичної освіти в Україні, а також навчально-методичного посібника «Художнє мислення музиканта. Традиції та інновації». В. Кулікову неодноразово запрошували до складу журі музичних конкурсів, серед яких Відкритий конкурс камерної музики пам'яті Ю. Полянського (Київ), «Музика надії» (Білорусь), «Класичний меридіан» (Київ). В. Кулікова є організатором багатьох мистецьких заходів, скерованих на навчання та творче зростання юних віолончелістів. За роки роботи вона отримала велику кількість подяк, грамот від Міністерства культури, КДАМ, конкурсних організацій, навчальних музичних закладів України.

Олександра Лагошу, яскравого альтиста-вико-

навця, було запрошено на викладацьку роботу на кафедру у 1998 році після закінчення асистентури-стажування у Д. Гаврильця. Від 1995-го він працював солістом, а згодом — концертмейстером (1998) групи альтів Національного камерного ансамблю «Київські солісти». О. Лагоша — лауреат Міжнародного конкурсу камерного ансамблевого виконавства імені П'єра Лантьє (1998, Париж), стипендіат імені Олеся Ольжича Українського фонду при Посольстві Великої Британії (1997). Його сольні та камерно-інструментальні програми охоплюють широку стильову палітру — від творів класичної доби до сучасних музичних полотен. Він є постійним учасником багатьох престижних музичних фестивалів, серед яких «Київ Музик Фест» (Київ), «Музичні прем'єри сезону» (Київ), «Chamber Art Music» (Київ), «Muzyka ukraińskich kompozytorów» (2002, Краків, Польща), Фестиваль сучасної музики (Гале, Німеччина), Hallischen Musiktage (Festival für Neue Musik), Festiwal Śląskich Kompozytorów (Ополе, Глівіца, Польща), «Amaggio di violino» (Рим, Італія), 9th Jerusalem International Music Chamber Festival (Єрусалим, Ізраїль), «Klassik Festival Ruhr» (Німеччина) тощо.

О. Лагоша — першовиконавець оригінальних опусів для альту, зокрема Концерту для альту з оркестром І. Мари, Концерту для альту та флейти з оркестром Ж. К. Лефевра, Концерту для альту В. Штокмайера, Концерту та «Россо Crescendo» для альту та камерного оркестру В. Антонюка. Під впливом виконавської естетики О. Лагоші писали свої твори композитори М. Ковалінас (твір «Електронний Sasha Lagosha», 2001), В. Кирейко, Ж. Колодуб, О. Костін, В. Антонюк, німецькі автори О. Беннінгоф, Т. Бухольц, В. Штокмайер. О. Лагоша співпрацював з багатьма відомими музикантами, як-от Б. Которович, Г. Кремер, О. Башкирова, В. Штокмайер, А. Міолін, Б. Бровцин, О. Бенінхоф, У. Мамлок, А. Крігер, Т. Бухольц, Д. Яблонський, Ш. Мінц, Е. Пекк, К. Карабиць, М. Синявський, В. Соколов, Ж. Коссе та ін. Він також здійснив низку фондових записів на Українському радіо та телебаченні.

Упродовж 1990–1995 рр. на кафедрі викладав клас квартету відомий віолончеліст, заслужений артист УРСР (1989) Віктор Гайдук. У 1969 році він закінчив Київську державну консерваторію у класі професора В. Червова. Упродовж 1971–1985 рр. В. Гайдук працює концертмейстером групи віолончелістів Заслуженого симфонічного оркестру Держтелерадіо України, у 1985–1999 рр. — як віолончеліст Квартету ім. М. В. Лисенка, з яким гастролював у багатьох країнах світу (США, Канада, Німеччина, Нідерланди, Данія). В. Гайдук здійснив низку записів у фонд Українського радіо, а також на вінілових платівках та компакт-дисках.

Від 1990 року клас арфи на кафедрі веде заслужена артистка України (2009) доцент (2012) Наталія Кметь. З 1976 року солістка оркестру Оперної студії НМАУ ім. П. І. Чайковського Н. Кметь стала лауреатом Республіканського конкурсу арфістів. Згодом вона працювала у таких колективах, як Академічний симфонічний оркестр Національної філармонії України, Державний академічний естрадно-симфонічний оркестр України, симфонічний оркестр кафедри симфонічного диригування НМАУ, камерний оркестр Національного будинку камерної та

органної музики. Серед її вихованців — артисти провідних колективів України, лауреати і дипломанти всеукраїнських та міжнародних конкурсів.

Викладач по класу віолончелі й квартету НМАУ ім. П. І. Чайковського Віталій Боровик (1935–2012) почав викладати на кафедрі 1995 року. Грі на віолончелі він навчався у С. Вільконського, З. Дина, від 1955-го — у Г. Пеккера, І. Козлова у Київській державній консерваторії, яку закінчив 1961 року по класу В. Червова. Багатогранна виконавська діяльність В. Боровика яскраво проявилась у 1970–1980-ті у період виступів фортепіанного тріо у складі: Е. Ідельчук (скрипка), І. Боровик (фортепіано), В. Боровик (віолончель). За 15 років існування колектив активно пропагував українську камерно-інструментальну музику, гастролуючи багатьма містами України та СРСР. Колективу присвячували свої твори В. Бібик, В. Губа, Л. Дичко, Ю. Іщенко, В. Кирейко, В. Сильвестров, М. Скорик, Є. Станкович. Тріо здійснило понад 50 записів до фонду Українського радіо, а на фірмі «Мелодія» записано три вінілові платівки.

Вадим Борисов упродовж 1991–1993 рр. та від 2005 р. до сьогодні викладає на кафедрі струнно-смічкових інструментів квартет. У 1991 році він закінчив Київську державну консерваторію (клас О. Панова). У квартетному класі займався під керівництвом Л. Краснощока. Його випускники — лауреат міжнародних конкурсів квартет «Collegium» (К. Шарапов, Т. Яропуд, А. Чоп, Ю. Погорецький), лауреат першої премії Міжнародного конкурсу ім. Дмитра Бортнянського квартет «NewKiev» (А. Рубанова, І. Цуканова, М. Дейчаківська, А. Полуденний) тощо. Народний артист України (2015) В. Борисов також є викладачем кафедри скрипки, працює концертмейстером Академічного симфонічного оркестру Національної філармонії України та диригентом Камерного оркестру Національної філармонії України.

2000-і рр. Від 2020 року кафедру струнно-смічкових інструментів очолює Катерина Полянська — професор (2020), кандидат філософських наук (2010), заслужений діяч мистецтв України (2019). Вона закінчила НМАУ ім. П. І. Чайковського у класі О. Червоної (1998) та асистентуру-стажування у класах В. Червова та О. Червоної (2004). По закінченню навчання її було запрошено на викладацьку роботу на кафедрі. Упродовж 2003–2013 рр. К. Полянська викладала в Інституті музики НПУ ім. М. Драгоманова. Також викладає у Київському державному музичному ліцеї імені М. В. Лисенка.

У різні роки К. Полянська працювала у провідних оркестрових колективах Києва — Національному ансамблі солістів «Київська камерата», Національному камерному ансамблі «Київські солісти», Національному академічному театрі опери та балету ім. Т. Г. Шевченка, Національній філармонії України. Мала сольні виступи у супроводі провідних симфонічних оркестрів України, а також у складі струнного квартету. К. Полянську часто запрошують до роботи в складі журі міжнародних та всеукраїнських конкурсів молодих виконавців. Вона є Почесним професором London Performing Academy of Music (2021), співпрацювала з багатьма відомими українськими музикантами.

У 1916 році К. Полянська мала честь грати з ви-

датним французьким режисером та скрипалем Бруно Мансенжоном. У Концерті-присвяті до 100-річчя від дня народження І. Менухіна Б. Мансенжон, К. Полянська та І. Зуйко виконали Велике фортепіанне тріо «Пам'яті художника» П. Чайковського.

У 2010 році К. Полянська захистила кандидатську дисертацію «Естетична освіта в системі підготовки майбутніх педагогів». Вона є авторкою понад 15 наукових праць з питань віолончельного виконавства та естетичного виховання, опублікованих у наукових фахових виданнях. Як офіційний опонент брала участь в атестації наукових працівників.

Віолончелістка Юлія Білоусова викладала на кафедрі струнно-смічкових інструментів у 2001–2012 рр. Вона закінчила НМАУ у 1996 році (класи В. Червова та І. Кучера) та асистентуру-стажування на кафедрі камерного ансамблю у 2000 р. (клас професора І. Боровик). Нині живе та працює в Ізраїлі.

Доцент Геннадій Єременко викладав на кафедрі струнно-смічкових інструментів клас квартету упродовж 2002–2011 рр. У 1972 році він закінчив Одеську консерваторію по класу професора Л. Лемберського та факультатив оперно-симфонічного диригування Ленінградської консерваторії по класу І. Мусіна. 1999 року скрипалю, диригенту, композитору Г. Єременко було присвоєне почесне звання заслужений діяч мистецтв України.

Від 2003 року викладачем кафедри струнно-смічкових інструментів працює доцент (2011) Олександр Мельник. Він закінчив Київську консерваторію по класу контрабаса у Б. Соїки (1969). Серед його численних вихованців — Назарій Стець, відомий український контрабасист, інтерпретатор сучасної музики. Заслужений артист України (2008) О. Мельник упродовж багатьох років є концертмейстером групи контрабасів Національної опери України.

Контрабасист Михайло Чайкін працює на кафедрі струнно-смічкових інструментів з 2012 року. Він закінчив Московську консерваторію у класі відомого виконавця Л. Ракова (1979). Був учасником Всесоюзного конкурсу контрабасистів (м. Хмельницький, 1988). Сьогодні працює концертмейстером групи контрабасів Академічного симфонічного оркестру Національної філармонії України.

З 2007-го викладає на кафедрі альтист-виконавець Андрій Тучапець — лауреат премії ім. Л. М. Ревуцького (2010), заслужений артист України (2018), лауреат міжнародних та всеукраїнських музичних конкурсів. Від 2001 р. працював солістом Національного ансамблю солістів «Київська камерата». Є автором навчальної робочої програми з фаху «Спеціальний інструмент альт». Сфера його наукових інтересів пов'язана з роллю альту у творчості сучасних українських композиторів, зокрема З. Алмаші та Є. Станковича.

2010-і рр. Альтист Володимир Васильків викладав фах та квартет на кафедрі струнно-смічкових інструментів упродовж 2010–2019 років. У 1998 році закінчив навчання в Національній музичній академії України ім. П. І. Чайковського по класу альту у професора Д. Гаврильця. Нині він працює артистом симфонічного оркестру Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка.

Наталія Фещак закінчила Київську консерваторію в класах професорів Ю. Полянського та В. Червова. Від 2010 року вона є викладачем квартетного класу. Ази квартетного музикування здобула під керівництвом відомого віолончеліста Л. Краснощока. Н. Фещак є кандидатом мистецтвознавства (2013), авторкою наукових та навчально-методичних публікацій. У 2021 році здійснила авторське нотне видання для маленьких віолончелістів «Казкова країна Віолончель». Серед випускників квартетного класу Н. Фещак — лауреати міжнародних конкурсів О. Смовж, В. Глибочану, Н. Кулеба (Оніщук), Д. Касіян, А. Прімакова, Ван Цзявей, В. Прімаков, О. Пінчук, І. Пятиволенко, М. Нех, І. Вішко, О. Попович.

Антон Городецький працює на кафедрі струнно-смичкових інструментів від 2018 року. У 2015 році він закінчив НМАУ ім. П. І. Чайковського по класу альта професора Д. Гаврильця. Від 2014 року А. Городецький працює в Національному президентському оркестрі України. У 2019-му він захистив кандидатську дисертацію на тему «Європейське альтове мистецтво першої половини ХХ століття: виконавська практика та композиторська творчість». А. Городецький є автором наукових статей, присвячених питанням історії альтового виконавства та педагогіки, викладає для студентів кафедри такі дисципліни: «Методика викладання гри на спеціальних інструментах у середніх навчальних закладах», «Методика викладання фаху у вищих навчальних закладах» та «Сучасне інструментальне виконавство».

Заслужений артист України (2008) віолончеліст Олександр Макаренко викладає фах та клас квартету на кафедрі струнно-смичкових інструментів від 2016 року. У 1973 році він закінчив Київську консерваторію по класу професора Ю. Полянського. Ще студентом став дипломантом Всеукраїнського конкурсу виконавців (1968). Упродовж 1971–1976 рр. О. Макаренко працював у Державному заслуженому академічному симфонічному оркестрі УРСР, у 1976–1997 рр. — працював концертмейстером групи віолончелей Симфонічного оркестру Національної опери України, у 1997–2012 рр. — концертмейстером групи віолончелей у Національному заслуженому академічному симфонічному оркестрі України, має досвід роботи за кордоном — в Театрі опери та балету в м. Загребі (Хорватія) та в проектах Стамбульського симфонічного оркестру «Борусан». Серед творчих досягнень О. Макаренка — виконання Потрійного концерту для скрипки, віолончелі та фортепіано Л. Бетховена у Національній філармонії України у 1997 році. Як соліст він виступав з оркестром «Перпетуум мобіле» (диригент І. Блажков, 1986 рік), співпрацював з відомими українськими диригентами, серед яких С. Турчак, І. Гамкало, Ф. Глушченко, Т. Кучар, Б. Которович, В. Сіренко, В. Матюхін, С. Ачкіл, В. Кожухар та ін. О. Макаренка часто запрошують як члена журі музичних конкурсів.

Віолончелістка Лілія Демберг працює на посаді старшого викладача кафедри струнно-смичкових інструментів від 2019 року, є викладачем класу квартету та дисципліни «Вивчення оркестрових партій». У 1992 році вона закінчила Київську державну консерваторію по класу професора В. Червова, у 2005 році — асистентуру-стажування

по класу камерного ансамблю у професора Л. Цвірко. Викладацьку діяльність на кафедрі поєднує з роботою у Національному заслуженому академічному симфонічному оркестрі України. Л. Демберг є дипломанткою Всеукраїнського конкурсу камерних ансамблів ім. М. В. Лисенка.

Золтан Алмаші як викладач класу квартету почав працювати на кафедрі у 2013 році. Закінчив Львівський вищий державний музичний інститут ім. М. В. Лисенка за двома спеціальностями у класі професора Юрія Ланюка: як віолончеліст (1998) та композитор (1999). У 1999–2002 рр. він навчався в асистентурі-стажуванні на кафедрі композиції НМАУ ім. П. І. Чайковського у Євгена Станковича. Від 2000-го він працює як соліст-інструменталіст Національного ансамблю солістів «Київська камерата». Як композитор З. Алмаші значну увагу приділяє струнно-смичкової та квартетній музиці, яка є важливою частиною сучасного педагогічного репертуару для студентів кафедри (він є автором понад 70 творів). Співпрацював з ансамблями сучасної музики «Рикошет», «Нова музика в Україні», «*Nostri temporis*». З. Алмаші — учасник та артистичний директор Струнного квартету ім. Левка Ревуцького, лауреат міжнародного конкурсу, лауреат премій ім. Левка Ревуцького (2003) та ім. Бориса Лятошинського (2013). Як виконавець і композитор брав участь в численних фестивалях сучасної музики в Україні.

У різні періоди на кафедрі короткочасно працювали досвідчені виконавці і педагоги, робота яких позначена високим професіоналізмом, що сприяло підвищенню виконавського рівня студентів кафедри. Серед них — Володимир Пантелеев, віолончеліст Струнного квартету ім. М. Д. Леонтовича при Київській державній філармонії; Юрій Сотнічук, віолончеліст оркестру Національної опери України; Лідія Стівбун, концертмейстер Київського камерного оркестру Національної філармонії України; Лоліта Хомліченко, концертмейстер групи віолончелей Національного ансамблю солістів «Київська камерата»; заслужений артист України Олег Серединський, друга скрипка Квартету ім. М. В. Лисенка, концертмейстер Національного ансамблю солістів «Київська камерата»; Віктор Зімін, концертмейстер групи альтів Національного ансамблю солістів «Київська камерата»; Ростислав Денисюк, альтист оркестру Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка; Геннадій Павлов, свого часу другий концертмейстер Національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України. Працювали на кафедрі у цей час і молоді музиканти — лауреати Міжнародного музичного конкурсу ім. М. В. Лисенка Юрій Погорецький і Артем Полудений, лауреат ІV премії Міжнародного конкурсу імені Королеви Єлизавети (Бельгія) Олексій Шадрін, а також Артем Замков, Назарій Стець.

2020-і рр. Віолончеліст Олександр Пірієв викладає на кафедрі струнно-смичкових інструментів фах і клас квартету від 2020 року. Він закінчив НМАУ ім. П. І. Чайковського по класу професора І. Кучера, під час навчання був стипендіатом Фонду ім. М. В. Лисенка (2004) та Фонду Президента України (2005). Лауреат міжнародного конкурсу О. Пірієв виступав з відомими диригентами України та світу, серед яких Володимир Сіренко (Україна), Микола Дядюра (Україна), Хобарт Ерл (США), Федір

Глущенко (Росія), Фахраддін Керімов (Азербайджан), Дмитрійос Злотнікас (Литва), Душан Штефанек (Словачина), Міхаель Валке (Німеччина). О. Пірієв був першовиконавцем низки творів для віолончелі українських композиторів. Особливі мистецькі зв'язки він мав з видатним українським композитором Мирославом Скориком.

О. Пірієв — відомий культурний діяч. Від 2017 року він очолює головну музичну редакцію радіо «Культура» (Національна суспільна телерадіокомпанія України). Також він є заступником голови музичного фонду Українського радіо та членом правління Фонду сприяння розвитку мистецтв в Україні. О. Пірієв був артистичним директором багатьох національних та міжнародних проєктів, серед яких «Віолончельна Пектораль», «Нова Філармонія», «ТРИ “С”: Скорик — Станкович — Сильвестров», а також фестивалів Vivere Memento пам'яті композитора І. Карабиця, «Чайковський-FEST», Kharkiv Music Fest та Mariupol Classic. Серед наукових зацікавлень кандидата мистецтвознавства (2021) О. Пірієва — творчість М. Регера та її виконавська інтерпретація.

Концертмейстери кафедри. В умовах навчального та виконавського процесів вагомою є роль концертмейстера. Нині на кафедрі струнно-смічкових інструментів працюють Наталія Киричевська, Тетяна Соколова, Северина Жук-Жукова, Маргарита Архімович, Анна Томасишин та Валентин Рукомойников.

Провідний концертмейстер Северина Жук-Жукова почала працювати на кафедрі 1996 року, одразу по закінченню Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. У різні роки працювала у класах викладачів В. Сазикіна, Г. Нужи, І. Кучера, О. Лагоші, О. Макаренка, М. Чайкіна. Нині працює у класах К. Полянської, В. Кулікової, О. Пірієва та О. Шадріна.

Провідний концертмейстер кафедри Тетяна Соколова працює від 1992 року у класах контрабаса і арфи. Закінчила Київську консерваторію у класі професора Ж. Єрьоменко. Багато років працювала у класі видатного контрабасиста Б. Сойки. Нині працює у класах С. Білоусова, М. Чайкіна, О. Мельника, Н. Кметь.

Провідний концертмейстер Маргарита Архімович працює на кафедрі від 2002 року у класах контрабаса і арфи. Закінчила Київську консерваторію у класі доцента О. Червової. Співпрацювала з такими викладачами, як О. Макаренко, В. Кулікова, М. Чайкін, О. Мельник.

Наталія Киричевська закінчила Київську консерваторію у 1975 році по класу професора Н. Маркевич. Одразу по закінченню її було запрошено на посаду концертмейстера кафедри струнно-смічкових інструментів. Багато виступала як концертмейстер В. Червова. Працювала у класах М. Чайковської, В. Пантелеєва, Л. Краснощока, Б. Сойки, А. Тучапця, О. Лагоші. Нині Н. Киричевська — концертмейстер класів Д. Гаврильця, С. Кулакова та Б. Щуцького.

Концертмейстери-ілюстратори кафедри. Значна роль у формуванні у студентів кафедри навичок квартетного виконавства належить концертмейстеру-ілюстратору — музиканту-професіоналу, спільне музикування з яким дає можливість піднятися на високий рівень в інтерпретації твору.

Як ілюстратори на кафедрі успішно працюють альтісти Марта Дейчаківська, Ірина Андрєй, віолончелісти Ігор Ковальчук та Сергій Казаков.

Висновки. Нині кафедра струнно-смічкових інструментів є однією з провідних у НМАУ ім. П. І. Чайковського. Її вихованці працюють у кращих творчих колективах України та світу, здобувають перемоги на престижних міжнародних та всеукраїнських музичних конкурсах. Викладачі та студенти кафедри беруть участь у знакових мистецьких фестивалях та форумах. Головним завданням кафедри є виховання сучасного високоосвіченого професійного митця з широким виконавським профілем — від сольних виступів та педагогічної діяльності до участі у камерних та симфонічних колективах.

В основу роботи кафедри покладено принцип примноження кращих традицій української школи гри на струнно-смічкових інструментах. У своїй педагогічній діяльності викладачі кафедри акумулюють передові тенденції світового виконавства, свідченням чого є високий статус випускника кафедри в українській та світовій музичних спільнотах.

Найціннішим скарбом для кафедри є талановита та перспективна молодь, яка прагне досягнути висот професійної майстерності та посісти гідне місце у музичних осередках.

Постійні творчі взаємини між викладачами кафедри та колегами з інших музичних навчальних закладів України та світу сприяють впровадженню та адаптації у педагогічній та виконавській практиці передового світового досвіду. Останнім часом гостями кафедри були відомі мистецькі постаті. Пам'ятним став візит у березні 2021 року улавленого французького режисера-документаліста, скрипаля та есеїста Бруно Монсенжона. За сприяння завідувачки кафедри Катерини Полянської, Бруно Монсенжон провів численні творчі зустрічі зі студентами та викладачами та продемонстрував свої документальні стрічки про видатних музикантів ХХ сторіччя. Вчена рада академії присвоїла видатному митцю звання почесного професора НМАУ ім. П. І. Чайковського.

Підвищенню професійного рівня викладачів та студентів сприяють візити колег з європейських центрів музичної освіти. Майстер-класи, відкриті лекції та спільні концертні виступи дають новий поштовх для подальшої творчої роботи та збагачують їхній музичний світогляд.

Викладачі кафедри успішно поєднують педагогічну діяльність з науково-дослідницькою роботою. Беруть участь у всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях, круглих столах та симпозиумах, де представляють результати своєї наукової та науково-методичної роботи на кафедрі, окреслюючи роль української школи струнно-смічкових інструментів у світовому мистецькому просторі. До цих процесів активно долучається молодь — студенти, асистенти-стажисти та аспіранти.

Важливою частиною педагогічного процесу є концертно-виконавська та конкурсно-фестивальна діяльність викладачів та студентів. Адже саме практичний виконавський досвід сприяє безперервності творчого життя, продовженню славетних традицій та знайомству з новітніми тенденціями сучасності.

Література

1. Спренціс О., Юсов С., Сумарокова В. Спеціалізація «Скрипка. Оркестрові струнні інструменти» // Академія музичної еліти України: Історія та сучасність: До 90-річчя Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського / Авт.-упоряд.: А. Лащенко та ін. Київ: Муз. Україна, 2004. С. 155–169.
2. Сумарокова В. Київська струнно-смичкова школа в контексті європейського виконавського мистецтва (віолончель, контрабас) // Музичне виконавство. Київ: Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. Вип. 1. С. 38–52.
3. Сумарокова В. Виолончельное исполнительство Киева в диалоге творческих индивидуальностей // Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник ОДК ім. А. В. Нежданової. Одеса, 2000. Вип. 1. С. 378–388.
4. Сумарокова В. Історія й сучасність віолончельного мистецтва (розмови з представниками Київської школи віолончелі) // Музичне виконавство. Кн. 9. Київ: Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2003. Вип. 26. С. 60–81.
5. Сумарокова В. Історія українського віолончельного та контрабасового мистецтва в контексті європейського виконавства [підручник]. Київ: НМАУ імені П. І. Чайковського, 2014. 200 с.
6. Тучапець А., Полянська К., Фецак Н. Кафедра струнно-смичкових інструментів // Національній музичній академії України ім. П. І. Чайковського 100 років / авт.-упоряд. В. Рожок. Київ: Муз. Україна, 2013. С. 387–394.

References

1. Sprencis O., Yusov S., Sumarokova V. Specializaciya «Skry`pka. Orkestrovi strunni instrumenty`» // Akademiya muzy`chnoyi elity` Ukrayiny` : Istoriya ta suchasnist` : Do 90-richchya Nacz. muz. akad. Ukrayiny` im. P. I. Chajkovs`kogo / Avt.-uporyad.: A. Lashhenko ta in. Ky`yiv: Muz. Ukrayina, 2004. S. 155–169.
2. Sumarokova V. Ky`yivs`ka strunno-smy`chkova shkola v konteksti yevropejs`kogo vy`konavs`kogo my`stecztva (violonchel`, kontrabas) // Muzy`chne vy`konavstvo. Ky`yiv: Naukovy`j visny`k NMAU im. P. I. Chajkovs`kogo, 1999. Vy`p. 1. S. 38–52.
3. Sumarokova V. Violonchelnoe ispolnitelstvo Kieva v dialoge tvorcheskih individualnostey` // Muzy`chne my`stecztvo i kul`tura. Naukovy`j visny`k ODK im. A. V. Nezhdanovoyi. Odesa, 2000. Vy`p. 1. S. 378–388.
4. Sumarokova V. Istoriya j suchasnist` violonchel`nogo my`stecztva (rozmovy` z predstavny`kamy` Ky`yivs`koyi shkoly` violoncheli) // Muzy`chne vy`konavstvo. Kн. 9. Ky`yiv: Naukovy`j visny`k NMAU im. P. I. Chajkovs`kogo, 2003. Vy`p. 26. S. 60–81.
5. Sumarokova V. Istoriya ukrayins`kogo violonchel`nogo ta kontrabasovogo my`stecztva v konteksti yevropejs`kogo vy`konavstva [pidruchny`k]. Ky`yiv: NMAU imeni P. I. Chajkovs`kogo, 2014. 200 s.
6. Tuchapecz` A., Polyans`ka K., Feshhak N. Kafedra strunno-smy`chkovy`x instrumentiv // Nacional`nij muzy`chnij akademiyi Ukrayiny` im. P. I. Chajkovs`kogo 100 rokiv / avt.-uporyad. V. Rozhok. Ky`yiv: Muz. Ukrayina, 2013. S. 387–394.

Polianska K. The stages of formation of the department of bowed string instruments of the Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music

Abstract. The paper analyzes the stages of formation of the department of bowed string instruments of the Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music. The importance of the continuity of generations, of artistic and educational achievements is emphasised. The main milestones in the evolution of different schools of play on bowed string instruments, which during the 20th century were formed at the department, are given. Particular attention is paid to the work of prominent Ukrainian bowed string performers, the evolution of their art and scientific and methodological concepts. Today, the department actively works on the development of scientific and methodological manuals, educational, as well as professional, which deal with the performance on bowed string instruments in the context of higher professional education. At the same time, the systematic concert and performance activities of students and professors of the department gain wide popularity.

Keywords: Department of bowed string Instruments UNTAM, performance, cello, viola, double bass, harp, quartet.

Стаття надійшла до редакції 23.06.2022